

UNA LIMBA MISCIA E DE LACANA

PRO SA SARDIGNA DE SU TEMPUS BENIDORE

Relata de s'ofitziu e proposta de istudiu de s'Assessorau po sa Cultura e sa Limba Sarda de su comunu de Quartu Sant'Aleni po s'aunimentu e s'ortografia unica de sa lingua sarda

Cuartu Sant'Aleni, de s'ofitziu de su ghiadore 5 gennarxu 2001

UNA LIMBA MISCIA E DE LACANA PRO

SA SARDIGNA DE SU TEMPUS BENIDORE

Proposta de istudiu de s'Assessorau po sa Cultura e sa Limba Sarda de su comunu de Quartu Sant'Aleni po s'aunimentu e s'ortografia unica de sa lingua sarda

ANTEPOSITU

Sa Sardigna, pro nche bessire a èsser nazione, tenet bisonzu de una limba unificada e ufiziale pro su sardu. Su chi sos limbistas muttint «istandard».

Custa serbit pro cumprire su disinnu de unu populu sardu liberu, capassu de agattare su logu suo in su mundu e de ispainare sos balores suos a s'umanidade. Custu ddu bolint tottu is sardus, e su fattu de àiri postu una cummissioni po s'Unificatzioni in sa Regioni est istettiu unu passu a in antis in custa tenta chi bolit arreconottu e arrispettau. Su traballu nostu cumentzat propiu de inui at acabbau sa cummissioni: s'idea nosta est de ajudai po su mellus e de curregiri segundu su pensamentu nostu, no de iscavulai. Ma in cussa proposta ddu at cosas chi funt faddias, antiscientificas e fintzas perigulosas po su tempus benidori de sa nazioni nosta. No boleus chi is primus passus de custa faina siant in su caminu isballiadu.

Custas pinnigas bolint bogadas a craru e atragalladas primu chi passint chentza chi nisciunus si nd'accattit. Poita sa lingua proposta est una lingua «arbitraria» (pro la nàrrer a sa latina) chi serbit a fai una «nazionedda» sarda a intru de s'isula e donat a pagus «espertus» sa possibilitadi de diventai is meris de sa lingua, propriu po mori de s'arbitrarietàadi de is isceberus fattus. Sendi custus is fattus, su comunu de Quartu Sant'Aleni s'est fattu carrigu de sa responsabilidadi (chi certu no est popolari imoi a intru de is chi ant sempri traballau po sa lingua sarda) de denuntzai tottu a su populu. Sa chistioni no est tanti sa calidadi e sa moda de sa limba «istandard», podit andai beni cussa o un'atra puru, ma prus che atru su chi ddu est a segus: un'idea faddia de su tempus benidori po sa Nazione Sarda e, in su naturali cursu suu, una politica linguistica faddia chi podit fai dannu a su sardu e a is sardus. Dae s'atera banda podimus narrer chi su tinu nostru est de atraghentare pro costruire, pro fraigare e no cherimus diventare sos istrumentos de cussos chi no cherent sa limba sarda e gosant cando nos bident brighende. Pro custu b'aiat su bisongiu – e l'amus fattu - de fàere un'atera proposta cun tottu su dissasimizu culturale e politicu chi podet tènner cun sas àteras chi rispettamus ma no podimus atzettare e imprassare. No est una contraproposta limbistica, est una proposta noa, unu documentu tennicu de politica limbistica. Sa limba standard est pretzisu chi la manizent sos limbistas.

Unu sardu fannadu de reatas naraiat chi «su mediu est messazu» e custa limba misculada chi amus impittadu inoghe (s'idea geniale est de Mariu Puddu, s'istudiosu de sardu prus mannu intro sos biventes) est su messazu chi cherimus dare a sos sardos: unu messaggiu de cuncordia, democrazia, paghe, respettu e bonaccattu. Est un'intzitzilligu, una provocazioni po fai mòviri pagu pagu is corus e is ciorbeddus de is sardus. Scieus ca sa nosta est un'ERESIA po sa cresia manna de sa sardidadi: cun umilidadi spereus de no essiri abruxaus cun su fogu de sa disfamidadi e preguntaus perdonu po is fartas chi ddua ant a essiri. Su chi naraus nosu puru tenit abisongiu mannu de essi amelliorau e curregiu po su beni de tottus.

UNA LIMBA «UNA» PRO SA SARDIGNA

Est pretzisu a cumintzare unu traballu chi apat comente fundale urtimu su de istrinare a sos sardos una limba unica iscritta de cultura, arta, manivile, fatzile, chi potat èsser retzida e atzetada pro tottu sas fainas de s'iscola, de sos paperis publicos, de sos giornales. Est pretzisu de mòver sos primos passos pro persighire custa tarea. Po fai custu tocat a isciri ca sa Sardigna est un'universu complicadu, una realidadi difitzili, unu lòmburu malu a istrologai. Sa complessidadi est sa medida de su mundu de oi, no si podit fai finta de nudda e segai sa realidadi a seguredda. Sende custas abbas prus che malas, calencunu at chircadu de nde bessire a istruncadura faghende prus dannu che àteru. Naramus una faina «tipicamente» sarda. Giai ca una limba unica no bi fiat si nde faghet una a misura personale.

Ma calincunu at boffiu fai una lingua sarda po is paperis publicus pentzendi de dèpiri fai una lingua «de referencia» una «lingua tetto» (comenti d'ant tzerriada) chi dominessit tottu is sardus de pitzus, e a inui tottu is sardus iant depiri castiai po scriri beni e si fai cumprèndiri. Una lingua de Academia po is academicus de imoi e po cussus chi tenint su disigiu de ddu diventai cras. Duncas una limba «arbitraria» cun isseberos fattos gosi a s'arranza-arranza mòvende, gasi paret, dae sa simple isperimenta personale cun isseberos anti-coerentes e chi si brigant a pare puru. Sa proposta chi nd'est bessida a foras est duncas mala a manizare e a governare pro sos àteros, ca sos chi la tenent in conca, mudant sos criterios de unificazione de continu. Sa limba de sa proposta riscat gasi de si mudare, contra sa voluntade sos matessi cummissarios, in d'unu «pedaggiu» de pòner a tottu sos àteros operadores de su sardu.

Sos sardos intames no tenet bisonzu de una limba comente de una «deidade», de

pueti abaiudare cun ispaniu a supra de sas conchas insoru e de tue taghet un'ispignu lughente e dechidu. Unu sole chi depet fagher sa «tendenza», sa moda. Issus tenint abisongiu de una lingua chi siat una cumpangia de vida, un'amiga, una cunsillera. Una lingua prus pagu «pura» e prus meda «burda», (comente semus nois sardos de sos tempos modernos chi amus connottu e connoschimus sas culturas de tottu su mundu) chi siat a su propriu livellu nostu e a sa cali podeus portai dognunu calincuna cosa. Un limba «franca», no de referentzia ma de atobiu cun tottu is sardus e, prus de tottu, cun tottu su mundu. Franca bolit nai «libera» (chi no pagat datziu) e cun meda libertadi si dda depeus costruii tottus in pari comenti mèdiu de arrelatas.

CARTA DE LOGU: ESEMPRU SARDU DE LIMBA UFITZIALE

Teneus un'essempru artu de una limba «cultu» in sa calidade impreada pro iscriere sa «Carta de Logu», chi est su monumentu de sa Limba Sarda e chi sa cummissione no at mancu mentovadu in sa proposta sua perdende tempus (comenti esti s'avesu de is istudiosus sardus) solu cun sos autores de sa poesia de s'arcadia pastorale sarda chi sunt bellos ma arroschius puru. Si cherimus fagher un'istandard, una limba sola, una limba ufiziale, una pro sos paperis publicos abaidare a sos isseberos chi ant fattu pro cussu testu giuridicu est no doverosu, ma obligadu. Sa limba de sa Carta de su Giudigadu de Arborea, isperientzia storica de importu po is sardus paris cun cussa de is nuraxis, no est una limba de referentzia logudoresa (comenti calincunu fait crei) , o una «lingua tetto», ma est una limba culta «miscia», («meticcia» a sa moda italiana), de misculantzia intra Cabesusu e Campidanu formada a supra de sa faeddada arburesa de tando (miscia cussa puru). Si calencunu tenet dudas bastat a lèzer su chi at iscrittu a supra de custu argumentu Antoni Sanna.

Nosu boleus una lingua unica po sa Sardigna e depit èssiri fatta cun isceberus simbilis a cussus fattus po una lingua chi assimbillessit (cun is anovamentus chi tocat a fai po dda pòniri in cunfromma cun is tempos modernus) a cussa de sa Carta de Logu. Sa lingua de unu Stadu de sa natzioni sarda chi at arrallatau cun su mundu e cun is sardus (e a su tempus de sos Giudicados sa Barbagia no at fattu mai revortas), no de pastoris e messaius chi si fuint in is montis e agguantant timi timi e a sa cua.

Intames, a àer sa matessi limba no cheret nàrrer a àer sos matessi pensamientos, sas matessi ideas de benidore pro su populu sardu. Sa cuntierra pro sa limba unificada chi proponent sos commissarios de sa Regione est serbida a su nessi pro bogare a craru ca bi sunt, a die de oe, in Sardigna duas maneras de bider sa chistione de s'identidade. A un'ala bi tenimus un'idea de autoridade, de "dirigismu" e de "fondamentalismu", a s'àtera unu sentidu democraticu, sotziale e de progressu pro una nazione chi, in s'istoria sua at semper faeddadu limbas medas. A una banda b'est chie cheret fàgher duas natziones (una italiana e s'àtera sarda) e a s'àtera banda chie cheret fàgher una nazione ebia chi faeddat limbas meda. Su segundu disinnu est de progressu e de mezeru pro sa Sardigna, su primu ponet pensamentu pro sos perigulos chi zughet cun isse.

Est unu prozettu de difesa, de renuntzia. Una politica limbistica chi no tenit sa cunfiantzia chi tottu is sardus potzant torrai a sa lingua natzionali insoru. Est a s'inserrai in d'una Perra de Cabesusu e a agguantai in s'abettu de isparessiri. Custu disinnu cheret chi sos sardos si nche accorent in mesu de sos montes, chi fatant unu corrale etnicu, chi torrent a biver sos tempos de sa <Romània> e de sa <Barbària>. Gasi cherent partzire sa Sardigna e abandonare sos sardos de sas tzitades e de sas marinas, intames de los reconchistare a sa limba e a sa cultura natzionale. Bolint fai un'Interiore e un'Esteriore (comenti in d'unu contu de fantascienza scrittu in is Annus Ottanta) cun d'una succursali burocratica e finanziaria in Casteddu.

Ma is chi dd'iant dèpiri cunbattiri cust'idea funt propiu is sardus de sa Sardigna de a Intru chi biant is biddas insoru imbuidendusì ca sa genti si fuit a atru logu po traballai. Sa limba istandaridizzata de sa cummissioni nascit de custu disinnu politicu e serbit pro cumprire a cust'idea. Lòmpet a una congruida antisientifica e personale. Est unu disinnu pensadu in italianu ca su sardu no est mai soggettu (a parte pro calencunu) comente chi «La rivolta dell'oggetto» Mialinu Pira no l'esseret mai iscritta.

Ma sa chi nde faghent istuppare sos de sa commissione est una calidade de limba chi ispantat, no tantu pro comente est (po nosu su sardu est tottu sardu, sa limba de Castiadas balit cantu cussa de Lollove e po fairi un'istandard s'iat a podi fai unu

sorreggiu puru), ma pro su pensamentu chi zugnet a pais. Fu sa manera itaiza e frassa chi calincunu at umperau po argumentai ci nos s'arregodat meda is tratamaxones ci in logu nostu ant semper fattu is furisteris colonialistas. Cussas trampas chi ant fattu sunfrire sos mannos nostros e los ant umiliados. E sos sardos logudoresos, barbaritzinos, baroniesos, costerinos e àteros, si nd'ant a abitizare luego chi no sunt issos sos binchidores contra a sos campidanesos. Binchidores ant a èsser sos chi sa limba unificada l'ischint: est a nàrrer, pro como, chie l'at fatta. E a custos academicos presentes e benidores amus a dèper tottus pagare unu bellu pedaggiu ca s'ant a sinnare cun sa matita rubia tottu sos errores chi faghimus. E s'ant a «purificare» su sardu nostru cun su lessicu «arbitrariu» e «personale» chi nd'ant bogadu a craru. Custa barza tottu cun d'unu disinnu de politica isballiadu, chi dat sa possibilidade a sos nemigos de sa cultura sarda de si nche esertzitare in sos tiros de fusile contra a sos «eticistas». E gasi binchent proite custa chi est colende est una bisione de sos sardos e de sa Sardigna chi est «etnica», no democratica e multicultural e comente diat devet èsser, e comente depet èsser si sa Nazione Sarda cheret contare carchi cosa in s'Europa e in su Mundu. Sa bisione insoro nos at a fàgher pèrdere, comente semus perdende giai.

SA « PURIDADE » DE SU SARDO

Narant sos cummissarios chi tottu su sardu depet torrare contu a sa base «latina» de sa limba. S'idea de custa presunta «puridade» (in capas l'at imbentada Wagner chi fiat unu tedescu mesu idealista e mesu romanticu de s'era sua, un'era de filosofias lombrosianas e ratzistas) est cussa chi de foras sunt lòmpidos semper sos istranzos a nos istercare e chi dae foras sunt arribadas semper cosas malas. Chi s'unica manera de fagher biver sa sardidade est cussa de no si mesturare, de no si misciare, de no si misculare, cun sos istranzos e de mantener una «puridade» sarda chi benit dae sa «presunta» identidade nostra pura latina. E gasi sos de unu chirru de sa Sardigna de Intro sunt sos sardos «beros». A nois piaghet a la contare gasi, ma s'istoria est andada in àtera manera. Nois semus istados sos criadores de sa malasorte nosta in sas marinas e in sos montes. E, a dolu mannu, sighimus a lu fàgher.

Pro sa limba proposta dae sa cummissione regionale sos faeddos depent tottus torrare

a sa prus «impia» maugne latina, comente si no stant corados uaniza annos uat tando, e s'istoria no apat fattu sos passos suos a in antis. E fait a nai ca in custa bisura de sa chistioni linguistica ddu at ideas ratzistas puru. Pro custa idea fea sos sardos sunt partzidos in duas ratzas: a una banda bi sunt sos «puros», chi ant mantesu sa vera limba, e s'atera banda bi sunt sos «bruttos», chi ant imburdidu sa limba in soro cun àteras limbas.

Custu pensamentu faddiu no podet èsser atzetadu, gasi comente no podet èsser atzetada una proposta de istandard chi nde falat dae unu pensamenti gasi impoliticu chi naschit dae no àer cumpresu bene su chi ant iscrittu pensadores chi ant fattu meda pro sa nazione sarda e su chi at iscrittu Wagner matessi. Sa filosofia de s'agguantu fittianu de sos sardos puru («costante resistenziale sarda» de Giuanni Lilliu a sa moda italiana) cheret fortzis torrada a lèzer no comente una chistione geografica chi faghent sos sardos de una cussorza ebìa, ma comente un'isseberu de s'ispiritu de sos sardos, in donzi tempus e in d'onzi logu issos la fattant. In sos montes, in sas marinas, in sas tzitades, o in sas biddas minores. Antzis, chini at amostau de poderai s'identidadi e sa lingua sarda in tzitadi minescit prus gloria poita est meda prus malu a ddu fai inia chi no in mesu de is montis. S'agguantu duncas est una medida de s'ispiritu, no una chistioni geografica.

Aicci medas no ant cumprendiu e ant stogomau mali su fattu chi su comunu de Quartu Sant'Aleni apat fattu tottu su chi at fattu a pitzu de sa chistioni de sa lingua sarda. Custu comunu est istettiu unu grandu «Ereticu de sa Sardidadi» e ereticu tres bortas. Sa primu poita est de su Campidanu, sa de duas poita est una tzitadi, sa de tres poita est unu governu de sa parti de Manca de sa pulitica. Ma in Quartu ant cumprendiu sa cumplessidadi de sa Sardigna e ant fattu unu laboratoriu «sardu e de limba sarda» cun genti chi nd'est lompia de tottu is cussorgias de s'isula. In s'assessorau in fatis treballant in pari campidanesus e sardus de sa Sardigna de a Intru. Paris s'est fatta una politica linguistica cun arresurtaus bonus poita s'idea de Sardigna chi fiat in fundu fiat cussa moderna de s'«ammesturu» intra is sardus, no de sa «puridadi» etnica. Custa cumplessidadi moderna, chi serbit a is sardus po andai a in antis e bìviri, podit èssiri fatta feti in is tzitadis mannas. Poita su sardu no podit abarrai in is tzitadis puru? Poita ddu boleus acorrai in is montis? E ita iat a èssiri poi una Sardigna sarda de is biddas pitccas contra a una Sardigna italiana de is tzitadis e de is costeras? No si podet fàgher una limba istandardizzata pro una politica limbistica pro sas biddas minore ebìa, proite a custa manera si destruit su populu sardu in sa cumplessidade sua de sos

tempus modernius. No si comprendit su tempus presentu, si fat una raddina politica. Poita sa chistioni de s'unitadi de su populu e de s'unitadi de sa lingua est «Politica», in su sensu prus artu.

SARDIGNA: NATZIONE DE LACANA

INTRA ANTIGORIU E MODERNIDADE

Rechedet tando una matessi limba pro pessamentos dissimizantes. Sa nazione sarda no est unu corrale etnicu, ma s'istoria e su connottu suo contant chi issa at faeddadu e faeddat limbas medas, gasi comente at fattu biver e faghet biver populos e etnias dissimizantes in intro de sos tremenes suos. Custu est su cantu de modernidade chi tenimus, unu sentidu bonu pro mezorare. Sa Sardigna de cras depet èsser aberta a sos istranzos, fidele a sa bonidade de sos sentidos, amparadora pro sos poberos, sos debiles e sos chi sunfrent. Ammentamus s'opera e sas cantzones de Fabritziu De Andrè, su Poeta, chi a trettos nos at insinnadu comente sa <diversidade> est de importu pro fagher su mundu prus zustu e at isseberadu sa diversidade sarda nostra comente metafora e arribu pro sa vida sua. S'at fattu cumprènder chi sa diversidade nostra est bella proite semus resessidos in su tempus a imprassare zente de donzi zenia. E tando, fidele a su passadu, sa nazione sarda chi at a bènner at a èsser democratica, pluraetnica, multilimbas, progressiva: unu logu pro fagher atobiare sa zente e no un'acorru pro la fàgher brigare. Una tenta politica chi s'at a fai guandagai su rispettu de sas partis mellus (in tantu de sa Sardigna matessi giai chi medas sunt contras propriu pro custu tinu de «cunzadu etnicu») de s'Italia e de s'Europa poita est una proposta aberta, democratica, no ratzista, ne de partimenta etnica. Una proposta de atobiu e no una strumpa po si scorrai a pari.

S'identidade de sa Sardigna no podet èsser fundada a supra de su cuntzettu de «puridade», proite custu argumentu est contrariu a s'istoria matessi de sos sardos chi ant tentu semper relatas cun sos àteros populos e sas àteras zentes. Su sardu no timet a s'imbruttare, it'est custu innettare a mala boza? Bi cheret un'idea prus moderna, prus àbile, prus forte pro bincher sa cumbatta de sos tempos modernos e resesser a «

esser" comente sardos. In tottu su mundu binchet s'idea «mesticcia», su mesturu, sa misculantzia, sa misciadura, su matzamurru, proite in Sardigan no depet bincher? It'est cust'idea de puridade chi nos ant cunsizzadu? No est fortzis «puru» su latinu e gasi si nch'est «mortu»? Proite nos cherent <purificare> sa limba e sos pensamentos, e nos furriare a zisa de anghelos etnicos, cando s'istoria nostra est istoria de zente pronta a si nche poner in cunframa cun tottu s'umanidade ?

Sa Sardigna de sos tempos presentes at sa medida, su printzipiu suo prus de importu in su cuntzettu de «làcana». Sa nostra est una patria de limides intro s'Africa e s'Europa, intro su mare e sa Terra Manna, intro sa modernidade e s'antigoriu, intro sos montes e sos campos, intro s'Industria e sa Natura, intro s'Economia Noa e cussa Betza, intro sa tzivilidade urbana e cussa de sas biddas.

Su de èsser a làcana, de nos misculare podet èsser bidu comente una farta e gasi, finas a como, l'ant bidu tottus in Sardigna ca ant sighidu cust'idea macca de sos sardos comente «Entidade Pura» . A s'imbesse, nois imbetzes podimus nàrrer chi chie est in mesu de unu trèmene podet bàlanczare dae s'una e dae s'atera parte, podet cumprunder s'una e s'atera ala, podet èsser su dopiu e no su mesu de sa sas cosas.

Su sardu de oe est un'omine modernu proite est a lacana intro unu passadu de agguantu e unu benidore de mezeru. E sa limba sua depet èsser «lacanante» comente s'identidade.

Sa Nazione Sarda depet afortigare custa medida de identidade de frontera proite custu l'at a azuare a cumprunder menzus su mundu de oe e a si fagher cumprunder menzus dae su mundu. Custa mentalidadi noa dd'at a agiudai a biviri, a poderai, a èssiri e a s'agattai ancu in is annus chi ant a bènniri. Sos tempos presentes sunt a beru de relatas lestras, de mesturos, de mercados globales e de identidades locales chi certant e si nche ponent in trivas de pari intro issas etotu. Chie si tancat in sas pagas usantzias e in sos pagos avesos suos est destinadu a pèrdere, e a si nche isperdere gasi comente est incapittende a sa limba nostra.

No tocat a timiri de èssiri «burdus», poita amesturendi is arratzas e is linguas si formant prus genias e natzionis prus fortis. No che a sa nosta chi est abarrada pìsili e picchedda propriu poita calincunu dd'at isviada de caminu e dd'at posta in d'unu'àndala faddia cun custa storia de sa lingua pura e de su sardu balenti in d'una cussroxa feti. Est istettia s'idea sbaliada de puridadi a no si fait cumpriri su disinnu de

nazioni. E in italis sa puruadu de su sardu du anti imberitadu is tuisiens ca dais serbiai po ligai is sardus a su mitu insoru e nci ddus bogai foras de sa storia. Antzis tocat a ddu nai a forti e chentza bregungia ca su tempus dd'arredit: nosu depeus imparai a tenniri una lingua burda ca feti custa si podit serbiri inustus tempus. Chi faeus una limba «pura» e limpia, ma chini mai dd'at a chistionai?

PRO UNA NATZIONE DEMOCRATICA

MULTILIMBAS E PLURIETNIAS

S'italianu, e totu is atras linguas fortis de s'Europa, funti bivendi propriu e poita no ant timiu de s'amesturai cun atras linguas, cun atras gentis, cun atrus modus de pentzai. Calencunu de sos intellettuales chi bivent in Sardigna narat chi tocat de nde seberare sa chistione de sa limba dae cussa de sa cultura, proite sa cultura «sarda» inbetzes s'est posta in craru mescamente in italianu. Custu puru est unu pensamentu faddiu chi daet cara petzi a un'ala de sa realidade : comente at insinnadu bene Peppinu Marci, sa cultura sarda, dae s'acabu de s'Imperu Romanu a oe, at faeddadu limbas meda, in tempos diferentes e in sos matessi puru. Dae su latinu «sardu» de su piscamu Lutziferu, a su gregu, a su sardu, su cadalanu, su castillanu, s'italianu, su frantzesu, s'inglesu, e torra su sardu e sos mesturos de sardu e italianu de Sergi Atzeni, nd'amus bidu de cada manera e de cada zenia.

Su «monolinguisimu italianista» est una pesta de sos urtimos annos a como. S'intellettuale sardu, giai ca fiat (e est) in mesu de miza culturas e depiat poderare su sentidu suo, s'est depidu acontzare pro impreare medios dissimizantes pro relatare. Ma puru si ant impreadu limbas medas su disinnu fiat unu: contare, ispainare e afortigare sa «Sardigna», cun tottu sas fartas e bellesas suas de «ISULA DE CUMPLESSIDADE».

Custu trattu «pluralimbis» de sa cultura sarda est su fundoriu culturale ischettu chi nos podet dare sa possibilidade de poderare, de resesser a abarrare sardos in custos tempos malos chi ant cunstrintu meda de sa zente nostra, mescamente in sas tzitades

e in sas costieras, a lassare su raeudu nostru pro bogare a claru sos pensamentos «sardos» in italianu. Depimus tando oe, a pustis chi su disinnu «monoitalianista» est in abbas malas, torrare a fraigare su fundamentu de s'istoria nostra a supra de su cuntzettu «MEDAS» e no «UNU», e a supra de su cuntzettu «ATOBIU» e no «INSERRU», e a supra de su «PRO» e no de su «CONTRAS». Depimus fagher un'isfortzu de modernidade si cherimus mantennere s'antighidade dèchida nostra.

Pro la contare prus crara: sa nazione sarda chi andamus a cumprire in sos tempos presentes, pro èsser sarda, moderna e atrivida, depet faeddare a su nessi tres limbas : su sardu (pro s'identidade), s'italianu (pro s'unidade) s'inglesu (pro sas relatas internatzionales). Ma ddu at de acciungi su frantzesu puru chi est sa lingua de is ofitzius de s'Unioni Europea, su spagnolu, su tzinesu e atras. Custu est su disinnu pretzisu de ube depet mòver calesisiat politica linguistica pro sos tempos nobos. Sa Globalidade riscat de arrasare sos populos dissimizantes e nois tenimus bisonzu como de s'identidade nostra sarda pro no èsser cantzellados cun d'una movittia de manu. S'identidade nostra est in perigulu, e sighit a aer fertas dae tottu su chi tirat a custu mercadu nou de su cumertziu mondiale. Una ebia podet esser sa 'essida: ca chie tenet disassimizu tenet mercadu, chie s'ugualat tropu est foras. Nois, custu disassimizu «vitale», lu tenimus.

<NATIONE SARDA> O <NATIONE DE PERRA 'E CABESUSU>?

Trinta annos a como, unu grustiu de balentosos istudiados sardos ant traballadu bene pro s'amparu e s'afortigamentu de sa limba nostra. Tottus dd'iaus a depi torrai grazias poita ant arriscau puru. Sende adduidas sas lezes de s'Istadu e de sa Regione pro s'amparu de sa limba de minorìa, sos resurtados si sunt bidos. Cun custos duos istrumentos normativos at incapittadu calchi cosa e calencunu no si nd'est galu abitzadu. Su Stadu Italianu, chi no iat mai amittiu sa presenza in su territoriu cosa sua de atras linguas nazzionalis, imoi s'at donau s'arrexoni. Sa limba sarda no est prus una chistione culturale, ma s'est mudada in d'una chistione «Politica». E duncas andat fattu un'àteru arrexonamentu a supra de custa cosas.

Su de èsser «sardos» andat ispainadu comente balore modernu, de su 2000 e no che doda de s'antigoriu. Est una batalla giusta, poita est unu populu debili sempri streccau de is atrus chi imoi est cicchendi de si torrai a biu cun su mèdiu de sa lingua e de sa

cultura. Po chi in noi domi cret est una ghetta de sa de manca plus nobili e aniga, ma andat nadu puru ca a su matessi tempus est un'idea de tottus: Deretta, Mesu e Manca. Una cumbatta chi bolit fatta cun sentidu democraticu e chentza mai pentzai chi sa violentzia potzat serbiri a calincuna cosa. Una luta fatta no po pratziri s'Italia e s'Europa, ma po ddas auniri de prus cun d'un'idea differenti de Istadu e de Natzioni. In d'unu Istadu democraticu, comenti ddu pentzaus nosu, podint biviri impari natzionis e linguas medas.

E in saras depeus battallai aicci. Depimus inpunnare e leare sa tenta zusta pro cumbincher a custu tottu sos sardos, sos de sas tzitades e de sas costeras puru. A si nono ite depimus fagher? Tottu custu traballu pro sa limba sarda (e b'at zente chi at trabballadu meda in annos difitziles no comenti a nosu ca teneus tottu prontu imoi) no podet èsser fattu pro fraigare unu «enclave» in sa Sardigna de Intro chi no tenet benidore ne importu. In s'istoria nostra amus bidu chi cando nos che semus tancados a intro de sos montes s'ant semper mortu. Est solu chistione de tempus. E gasi at a acabare como puru si sighimus a fàgher sas faddinas chi semus fattende.

Depeus fairi sa limba po tottu sa Sardigna o unu limbagiu de istitudu po un'orrugu feti? Depeus fairi sa Nazione «Sarda» o sa Nazione de una «Perra de Cabesusu»?

CRITICAS A SA PROPOSTA DE SA REGIONI

Nosu no seus linguistas e duncas no boleus intrai meda in is chistionis tennicas de sa proposta de istandard. Su chi s'importat a nosu est de donai a pentzai po calincunu a formai unu disinnu differenti po sa lingua. Sa cummissione at nadu chi at fattu unu traballu de isientzia pro nde bogare a campu custa proposta, ma chie at tentu sa possibilidade de lègher sa congruida ischit chi no est beru. Si nche sunt mòvidos de unu modellu de limba giai fattu : chi fiat giai in conca a in natis de isseberare sos criterios. A pustis tottu sos criterios los ant fattos torrare comente ant cherfidu pro lòmper a su resurtadu chi fiat giai disinnadu a primore. E duncas su sceberu de sa commissioni est politicu, no iscientificu. Serbiat una lingua «strumentali» po fairi certas

cosas, no una lingua de unidadi. Custu ddu pòdeus ammostari in dogha seu e in dogha logu e pòdeus fai inoi calincunu esempru puru.

Bastat a pònniri in cunfromma comenti sa commissioni at manixau sa chistioni de su gerundiu de is verbus e comenti at manixau cussa de is articulus pluralis. In su gerundiu at nau ca fiat mellus a ddu pònniri unicu (ma in su sardu prus cunservativu sa segunda e sa de tres coniugazioni ddu faint diversu) po fatzilitai s'imparu e s'insinnamentu. E custu si podit nai ca andat beni manca no si spieguit poita ant sceberau propiu sa finali in «ende», ca no est tzertu sa prus connotta. A un'atera banda peroe, cando ant dèpidu disinnare sos articulos plurales ant isseberadu «sos» e «sas» pro – ant nadu – «semplicitzidade e fatzilitade»?! Ma comente – naramus nois – andat prus lisa un limba comente s'ingresu chi tenet unu matessi articulu pro su mascu e sa femmina plurali (the), o comente s'italianu (le, gli, i) chi los tenet dissimizantes e treulados e malos a impittare puru?

E ma tando depiant isseberare «is» campidanesu ca est su matessi pro su mascu e po sa femmina plurali e sos contos no torraiant prus. E pro colare in su logu aprigu de sa famada «puridade sarda», pòdeus liggiri ca ddu est in sa commissioni sempri s'abettu de su speddiu de ciccai de sarvai su sardu sinzillu e cussas modas chi funt tipicas de su sardu prus antigu. E duncas si ponit «limba» e non «lingua», «chena» e no «cena», «lavra» e no «lara», ma su carateri sardu andat bene finas a unu tzertu puntu. In fatis sa prostesi vocalica de sa –r- (arrosa, orrosa, arrubiu, orrubiu, arroda, orroda) chi s'agattat in sa mesidadi de sa Sardigna (finas a Desulu e Tonara), no cussa no est sarda!? Poita, is scientzias custu no ddu spiegant, ma si ddu spiegaus nosu: poita cussu est tipicu si, ma de su campidanesu. E duncas, no bandat beni.

Po no fueddai de sa chistioni prus de importu, cussa de sa standardizzazioni de su lessicu. Is cummissarius ant portau a in antis sa tesi chi in su lessicu tocat a fai duas cosas: de una parti a sarvare s'identidade filologica latina, e a s'atera banda fàgher unu paru de «media» intro sas pronuntzias de sas paràulas pro nde bogare a campu cussa prus «zusta». E tando, narrant sos cummissarios, sa paràula «luce» nois l'agattamus «luce» (baroniesu-nugoresu), «lu'e» (Barbaza cun su corfu de orgoena), «lughe» (logudoresu comunu) intro sas calidades settentrionales, e «luxi» (campidanesu) intro sas calidades meridionales. Duncas, su faeddu «mediu» est «lughe». Est propriu gasi? Inue est sa farta?

Sa trampa est cussa de torrare semper a su cuile nodidu, calesisiat s'andala chi si

real. Fiu custa occasione, su bravu commissariu s'est inghinadu de cun tottu is areas calidadi de sa lingua , nareus, de calidadi meridionali manca amesturada. E tandu bessit a pillu «lurgi» (Ollastra), «lugge» (Dèsulu, Tonara) o «luje» (Brebì). E duncas «lughe» no est prus in mesu!!! E cali est su mesu? E po no nai chi de una parti si narat ca su fuedu depit éssiri «cumpretu segundu s'etimologia latina» , perou poi si narat ca si scriit «pee» e non «pede», «nie» e non «nive».... in latinu est «nivem» su faeddu. E tandu, candu balit sa regula, candu non balit? Comenti si podit imparai ?

Ma est inutilosu a ciccai una logica in custa proposta poita istuppat a fora de una bisioni personalistica de sa limba sarda. Sa chistione prus a sa seria est ca unu lessicu fattu gasi de unu o de pagos, sena criterios de isseberu sìncheros, incoerente, benit a èsser unu istrumentu de rèndita, de podere, de privilegiu culturale chi no si podet permettere. Est una limba chi no si podet manizare, chi – comente at iscrittu Paulu Pillonca - no at s'ispiritu suo presente, chi no bogat a craru sos segretos cuados chi nde formant s'anima.

UNA PREGUNTA A S'ASSESSORADU:

TORRARE A TRABALLARE A SUPRA DE SA PROPOSTA

E tando ite si podet fàgher pro nde bessire de custu improddu? S'idea chi est colada in sa commissioni est de offesa pro sos campidanesos chi sunt trattados comente trastos de istrobbu. Chi a s'ala de Campidanu si revortat tenet resone, proite pro sos amantiosos de sa limba est meda prus malu biver in cue che in d'una bidda de sa Barbaza. Proite los cherent acabare? Ma a refudare in tottu sa proposta si diat fagher unu piaghene a sos nemigos de sa limba sarda chi cherent propiu cussu: chi sos campidanesos faeddent su campidanesu, barbaritzinos s'insoro, nugoresos s'insoro, logudoresos su matessi, gadduresos su matessi, e gasi e gasi. Is atras duas propostas chi ant discutiu: una chi cun d'una manera scetti de iscriri sarvat duas pronuntzias, e s'atra chi partiat de una varianti esistenti in «lacana» in sa cussorza de Busachi, fiant meda prus intellizentes e modernas de sa chi est colada. Duncas si diat dèper torrare a mòver de in cue pro una proposta prus seria e currezida pro sa politica. Sa cummissioni est fatta de genti cumpetenti chi podit torrai a traballai a paitzu de unu standard prus accettabili. Po nosu abarrat sa chistioni de critica sa proposta chi nd'est bessida, in s'abettu chi bengat ameliorada. Sa sciollida podiat éssiri de torrai a ponniri a sa simpri su chi is commissariu nd'ant tirau e a lassai su chi in capas podet éssiri in calencuna manera «neutrali».

DE SA PROPOSTA DE SA COMMISSIONI SI PROPONIT INSARAS DE LASSAI:

- ◆ Is desinentzas de su singulari in « e » e in « o » plurali in «os» chi funt de su logudoresu ma de is calidadis settentrionalis de sa lingua meridionali puru;
- ◆ Su paradigma verbali chi ant scioberau poita no nci podit èssiri unu criteriu scientificu po ndi sceberai unu a pitzu de is atrus e tantu balit a lassai custu manca siat logudoresu schettu (ma chi iant fattu unu sorteggiu iant ai fattu prus bella figura);
- ◆ <Tz> podet andare bene proite l'impittant giai paritzos iscritores;
- ◆ a non ponner sas metatesis e a no fagher sas assimilatziones andat bene (si scriet <martzu> e no <mratzu>, <ortu> e no <ottu>);
- ◆ sa «caduta» de sa <d> e sa <V> intervocalica andat bene.
- ◆ S'usu de sa <h> andat bene
- ◆ Sa Q no esistit
- ◆ S'apostrofo andat bene
- ◆ S'accentu andat bene

Is mudas chi su comunu de Quartu Sant'Aleni proponit funt simpris e est a nàrriri de torrai a pònniri su chi nd'est istettiu tirau:

- torrai a pònniri sa lettera <X> in s'alfabetu;
- su lessicu no podit èssiri ancora standardizzau e depit èssiri liberu po asumancu 10 annus. Duncas chi unu scrit <luxi> o <luche> o <lavru>est giustu;
- In pari a <sas> e <sos> s'umperat fintzas <is>.;
- In pari a <como> si ponit <imoi>;
- Sa prostesi vocalica est giusta <arrosa> <orroda>, antzis s'iat depiri ponni custa feti poita est prus «sarda»;
- A su costau de <gasi> e de <gosi> est giustu a pòner fintzas <aicci>;

- Su roeudu si s'ariat comente s'est pesau, c'henza p'undau latinu inizas e canuu b'at calchi metatesi <perda>, <preda> sunt giustos ambos duos;
- Sas doppias in sardu bi cherent;
- Sa de pònner unu puntinu in sas cliticis est una cosa istramba e mala a fagher puru cun sa computera;
- Sa <d> eufonica (<deo> <Donzi> <dogna>) in su sardu faeddadu la ponent zai tottus. Proite si nde depet tirare?
- Po 15 annus dogna calidadi de sardu umperada est «ufitziali»

Pedimus a sa commissione ortografica de lèzer e balutare custas mudas e de torrare a cumintzare a traballare pro mezorare sa proposta. Pedimus a s'Osservatoriu de dare cara a sas fainas de s'assessoradu e de bi pensare bene antis de adduire sa proposta de sa commissione. Pedimus a sa commissione de sa Cultura de su Consizu Regionale de portai a castiu tottu custas fainas. Pedimus a s'assessoradu de fagher una politica linguistica chi siat cunseguentzia de custas ideas e de andare a in antis cun isseberos chi potant aunire sa nazione sarda intames de la partzire. Nosu pentzaus chi su protzessu de aunimentu de su sardu depat mòviri oi e s'acabai unu cras a bellu a bellu cun d'una tenta democratica e progressiva. Sa limba aunida si fraigat a pagu a pagu cun s'interessu e su traballu de tottu sos sardos. Su traballu de s'unificatzioni nosu ddu pentzaus cumentu unu cungiai stanti stanti su traballu giai fattu e no comenti unu cumandu a su cali tottus si depint pònni in cunfromma. Fortzis sballiaus e, a sa segura, ddu at airi fartas meda in su discursu nostu, ma spereus de podi donai un'agiudu seriu a su spainamentu de sa limba nosta in sa tenta giusta.

Cuartu Sant'Aleni, su 10 de su mesi de gennaxu 2001

Fu incantiu de su Ghidore e de s'Assessora

Su Ghiadore de s'Ofitziu

<http://www.spinfo.uni-koeln.de/mensch/sardengl.html>

[Torra a "Limba e cultura de sa Sardigna"](#)